

4. Лозовський Ю.А. Формування стратегії як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємств. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 3 (81). С. 84–88.

5. Воржакова Ю.П. Формування конкурентної політики поліграфічних підприємств : монографія. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 252 с.

6. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Романко О. П. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика: монографія. Івано-Франківськ 2011. 182 с.

Синельник О.А.

*здобувачка факультету економіки та управління
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Петренко О.П.

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

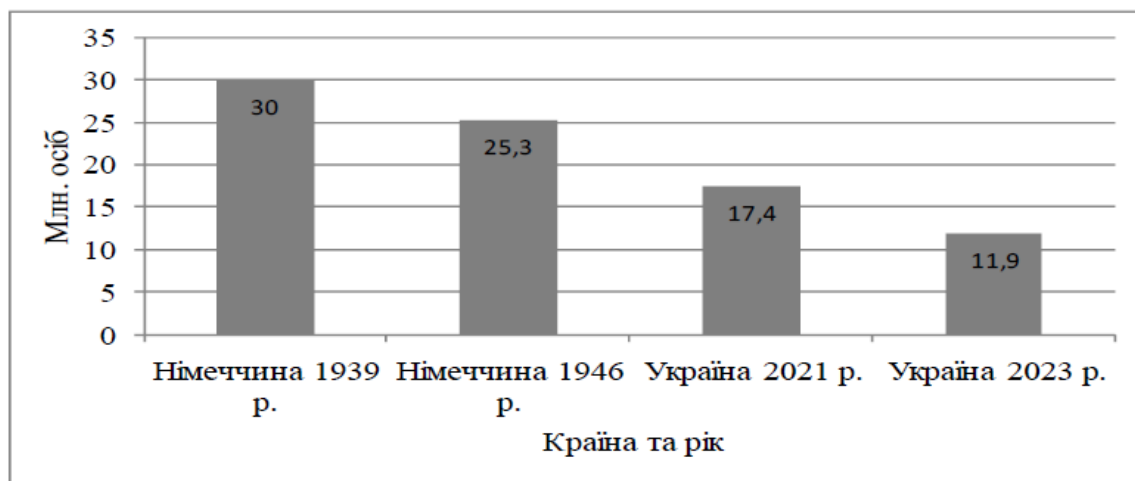
ТРУДОВІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну триває вже майже 2 роки. За цей час наша країна понесла значні втрати у всіх сферах. Одна з них – трудові ресурси: багато людей мігрує з України або втрачають працездатність. Актуальність обраного дослідження пояснюється можливістю оцінити дійсний стан проблеми, визначити вплив на економіку та знайти шляхи вирішення даної проблеми.

Варто зазначити, що демографічна ситуація в Україні завжди була складним питанням ще з часів відновлення незалежності в 1991 році [1]. Станом на 2021 рік робочої сили в Україні нараховували 17,4 млн. осіб, з них 8,3 млн. жінок та 9,1 млн. чоловіків працездатного віку. Після 24 лютого 2022 року ситуація кардинально змінилася. Близько мільйона українців було мобілізовано на війну. За статистичними даними, на початку 2023 року за кордоном перебувають 4,6 млн. осіб, з яких 3,2 млн. становлять жінки працездатного віку. На окупованих територіях з початку 2022 року перебувало 3 млн. осіб, з яких приблизно 1,3 млн. – працездатного віку. З цього можна зробити висновок, що Україна втратила 5,5 млн. осіб працездатного віку, що становить близько 30% робочої сили. Якщо порівняти зменшення трудового ресурсу в Україні в 2023 році та в Німеччині в 1946 році, то ми побачимо, що в нашій країні цей показник значно нижчий [2].

Також ця ситуація ускладнюється тим, що змінюється територіальне розміщення осіб. Мова йде про внутрішньо переміщених осіб. За останніми даними, кількість ВПО нараховує близько 7 млн. людей, з яких майже 4 млн. працездатного віку. На початок 2023 року, з 11,9 млн. осіб місце проживання не змінили близько 7,8-8,8 млн. осіб, це становить 45-50% від працездатного населення України в довоєнний час. Ці люди є значним ресурсом, адже

зможуть працювати над підвищенням ефективності підприємств на своїй території без затрат на створення умов проживання [2].

Рис. 1 Трудові ресурси Німеччини та України (працездатне населення)

За даними досліджень, тільки кожен п'ятий українець, а це 22,7%, отримують достатню заробітну плату (а це в середньому 25000-52000 грн.). Трохи менше, 22,5% отримують невелику за розміром заробітну плату. При чому 52% усіх працюючих, активно шукають нову роботу, через низьку зарплатню. В той же час, 40% населення взагалі залишилися без роботи. За даними інфляційного звіту НБУ станом на липень 2022 року безробіття становить 35%. Це в чотири рази більше, ніж у 2021 році, в якому цей показник був 9,8%. В НБУ вважають, що у 2023 році показник безробіття має скласти 27% і лише в 2024 році – 18%. За оцінками незалежного HR - експерта Тетяни Пашкіної, кількість вакансій майже не змінилася після початку повномасштабної війни [3].

Також однією із гострих проблем скорочення трудового ресурсу є втрата працездатності через інвалідність. Адже, після початку воєнних дій людей з інвалідністю стає все більше. За даними Конфедерації роботодавців України, таких людей на початок 2023 року налічувалося 2,8 млн., з яких 76% - працездатного віку. На жаль, кількість людей з інвалідністю зростатиме. По-перше, війна ще не закінчилася. По-друге, навіть після її завершення залишиться великий ризик травмування через спрацювання боєприпасів, адже Україна наразі є самою замінованою країною в світі [2].

Також не варто забувати про тих, хто загинув від збройної агресії проти України. За даними ООН у березні місяці 2023 року ця цифра сягала 8173 цивільних. Серед них – 3,6 тисячі чоловіки та 2,1 жінки [7].

Через це вітчизняна економіка стикнулася з гострою проблемою нестачі працівників. За оцінками уряду, спад національної економіки склав приблизно третину, а у промисловості непоправні втрати перевищили вже 30%. Деякі сектори економіки зазнали ще більших втрат. Гірничо-металургійний комплекс втратив 70% виробництва та експорту, це сталося через знищення двох великих

металургійних комбінатів у Маріуполі та закриття портів. За підсумками 2022 року 109 великих та середніх підприємств зазнали великих збитків внаслідок вторгнення та обстрілів [4].

Сильних втрат зазнав і аграрний сектор. Адже відбуваються постійні обстріли, окупація територій, розгортання все нових воєнних дій, підринок Каховської ГЕС, мінування територій. Через це землі стають непридатними для використання або робота на них стає небезпечною для життя людей. За оцінками Мінагрополітики у 2022 році площа земель для посіву скоротилася на 3,5 млн. га. І це тільки в зоні активних бойових дій [5]. Станом на вересень 2022 року, прямі збитки сягали 6,6 млрд. доларів. За словами директора «Інституту аграрної економіки» Юрія Лупенка, загострюється також дефіцит кваліфікованих працівників в аграрній сфері. Адже багатьох призивають до лав Збройних Сил України. Незважаючи на це, аграрний сектор продовжує працювати та показує хороші результати. Україна проводить експортувати свою продукцію і забезпечує себе власним продовольством [6].

Загальна ситуація на ринку праці буде залежати в першу чергу від тривалості війни та повернення громадян в Україну. Вже в квітні 2022 року трудова активність поступово почала відновлюватися. Також кількість підприємств, які повідомляють про зниження виробництва скоротилася з 70,5% до 44,9%. Це гарний показник, але порівнюючи з довоєнним періодом, лише 12% підприємств працюють на повну силу [8, с. 7].

До одного з факторів вирішення питання нестачі трудового ресурсу відносять – активне прийняття на роботу осіб з інвалідністю. З 2,1 млн. осіб з інвалідністю працездатного віку, за різними даними працює 22-40%. Законодавство України розглядає таких людей, як тягар і тих, хто не здатен ефективно працювати. Але це не так. Адже наразі існує багато професій, де навіть люди без кінцівок можуть спокійно працювати і приносити користь економіці країни. Держава повинна переглянути питання працевлаштування осіб з інвалідністю тому, що це може посприяти відновленню трудового ресурсу, який продовжує нести втрати [2].

Хоча після повномасштабного вторгнення вітчизняна економіка показала високий рівень трансформації та адаптивності до нових умов незважаючи на чисельні втрати, їй все одно важко підтримувати високі показники ефективності [4]. В післявоєнній відбудові питання збільшення рівня зайнятості має стати одним із центральних. Адже велика втрата трудового ресурсу може сповільнювати відбудову та розвиток країни. Також має активно вирішуватися питання безробіття, шляхом створення нових робочих місць [8, с. 3]. Держава має стимулювати розвиток підприємств та залучення іноземного капіталу, робочої сили. Сприяти підвищенню мотивації в українців повертатися на рідну землю заради її процвітання. Невідомо як довго ще буде тривати війна Росії проти України, але ми маємо бути готовими до відновлення нашої держави та працювати заради її розвитку. Адже від цього залежить наше майбутнє.

Література:

1. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну – дослідження Громадянської мережі ОПОРА. *ОПОРА - Громадянська мережа - вибори в*

Україні - Election in Ukraine. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/kilkist-ukrayintsiv-ta-yikh-migratsiia-za-kordon-cherez-viynu-doslidzhennia-gromadianskoyi-merezhi-opora-24791> (дата звернення: 24.10.2023).

2. Як Україні компенсувати втрату 30% трудового потенціалу. *Економічна правда.* URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/10/699925/> (дата звернення: 20.10.2023).

3. «Нерайдушний» стан ринку праці та перспективи його відновлення після війни. *Укрінформ - актуальні новини України та світу.* URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3574736-nerajduzhnij-stan-rinku-praci-ta-perspektivi-jogo-vidnovlenna-pisla-vijni.html> (дата звернення: 24.10.2023).

4. Вирватись з мороку: як виживала та змінювалась економіка України за рік війни. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН.* URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/virvatis-z-moroku-yak-vizhivala-ta-zminyuvalas-ekonomika-ukrajini-za-rik-viyni-12157020.html> (дата звернення: 25.10.2023).

5. Яськів Б., Брянська М. Як працює аграрний бізнес в умовах війни. *Дзеркало тижня.* URL: <https://zn.ua/ukr/ariculture/jak-pratsjuje-ahramnij-biznes-v-umovakh-vijni.html> (дата звернення: 25.10.2023).

6. Рік аграрної непереможності: як Україна попри війну годувала себе та світ. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН.* URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/rik-agrarnoji-nepereemozhnosti-yak-ukrajina-porri-viynu-goduvala-sebe-ta-svit-12099183.html> (дата звернення: 25.10.2023).

7. Скільки цивільних українців загинуло за час повномасштабної війни. *Слово і Діло.* URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/09/infografika/suspilstvo/skilky-cyvilnyh-ukrayincziv-zahynulo-chas-povnomasshtabnoyi-vijny> (дата звернення: 25.10.2023).

8. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Razumkov center. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (дата звернення: 25.10.2023).